

**SOCIOLOGUL ÎN SPAȚIUL PUBLIC.
CONSIDERAȚII PE MARGINEA CONGRESULUI
SOCIOLOGILOR ȘI ASISTENȚILOR SOCIALI –
ORADEA, SEPTEMBRIE, 2003**

MIHNEA PREOTESI

Congresul de la Oradea, organizat de Asociația Sociologilor din România, Federația Asistenților Sociali din România și Universitatea din Oradea, s-a bucurat de o participare consistentă, atât din punctul de vedere al prestigiului științific, cât și al implicării invitaților în viața publică. Faptul că alături de reprezentanții sociologilor și asistenților sociali, în sesiunea de deschidere a congresului au luat cuvântul reprezentanți ai administrației locale și centrale, demonstrează, pe de o parte, interesul de care se bucură în prezent acest domeniu al științelor sociale în România. Pe de altă parte, acest interes este un indicator al existenței unei relații speciale, mai mult sau mai puțin explicit formulate și în cuvântul Primului Ministru adresat Congresului, aceea între politică și sociologie. Unul dintre factorii care contribuie la configurarea unei asemenea relații este dubla calitate a unui număr destul de important de personalități publice, anume, aceea de sociolog și de politician. Într-un sens mai larg și la modul ideal, politica slujește socialul care, la rândul său, este obiect de studiu al sociologiei. Modul în care această relație se înfăptuiește în mod real, devine, astfel, obiect de studiu pentru sociologie. Pe de altă parte, sociologia răspunde în mod explicit unor cerințe ale politicului, fie prin relații directe, precum cele contractuale (sondaje de opinie, rapoarte etc.), fie prin utilizarea de către acesta, în diverse alte forme, a produselor sale științifice.

În fapt, sociologia a avut un statut controversat încă de la apariția ei ca știință. Pe de o parte, în demersul constituirii ei ca știință, sociologia își delimitează, în spațiul comun pe care îl împarte cu celelalte științe sociale, o construcție cu o arhitectură proprie, care are ca fundament ruptura cu ceea ce se numește simțul comun ca grilă de analiză a socialului.

Pe lângă această ruptură cu simțul comun și cu celelalte științe sociale, au existat întotdeauna și interese divergente ale politicului față de un asemenea demers de obiectivare, care-și propune să descopere adevăruri într-un domeniu în care acest fapt nu este întotdeauna dezirabil.

Dacă în sistemele totalitare este un fapt evident că sociologia este acceptată doar în măsura în care promovează interesele regimului politic, relația sociologie – politică este una foarte complexă într-un regim democratic. Fapt este că, în ambele situații, sociologia poate „deranja” factorul politic, răspunsul acestuia căpătând forme specifice.

Sociologul, la rândul său, poate deranja, fie direct, implicându-se în viața publică, fie indirect, prin produsele muncii sale.

În ceea ce privește situația sociologiei din România, chiar dacă în ultimii ani s-au făcut pași importanți în sensul creșterii implicării acestui tip de demers științific în rezolvarea problemelor complexe ale tranziției, aprecierile exprimate în sesiunea de deschidere a Congresului, cea mai consistentă, de altfel, din punctul de vedere al analizei locului și rolului sociologiei și sociologului în societate, au reprezentat, mai degrabă, expresia unei frustrări, generate de prezența considerată ca insuficientă a sociologiei în spațiul public.

Ceea ce a frapat, oarecum, a fost faptul că formulările au fost foarte tranșante, cu atât mai mult cu cât aceste opinii au fost emise în sesiunea de deschidere a Congresului, oarecum pe neașteptate, după o introducere care nu prevestea nimic, protocolară și plină de curtoazia specifică unor astfel de momente, exprimată de către organizatori față de personalitățile prezente și în replică, de către aceștia față de organizatori.

Așadar, iată câteva mostre de formulări tranșante, privind lipsa de vizibilitate a sociologului în spațiul public:

– „... sociologia este mai mult decât se vede la televizor și în presa din România” (Ilie Bădescu);

– „... învățământul sociologic este marginalizat în continuare după 1989”; „... sociologia este puțin utilizată ca resursă intelectuală”; „... limitarea irațională a învățământului sociologic a dus la posibilitatea redusă a sociologiei de a fi influentă” (Cătălin Zamfir);

– „Nu vezi sociologia în spațiul public” (Vasile Dâncu).

În ceea ce privește soluțiile propuse pentru a face mai vizibilă sociologia în spațiul public și pentru a crește rolul sociologului în societate, au fost propuse două tipuri de demersuri, aparent foarte diferite, însă care pot fi transformate în mijloace complementare de „cucerire a spațiului public de către sociolog”, propuneri venite din partea a două personalități recunoscute ca atare, atât în spațiul mai restrâns al comunității sociologilor, cât și în spațiul public – Cătălin Zamfir și Vasile Dâncu.

Dacă în ceea ce-l privește pe cel dintâi, propunerea prezentată a fost una elaborată și argumentată logic, intervenția lui Vasile Dâncu a părut, mai degrabă, un manifest, sau o „profesiune de credință”.

Oarecum curios la prima vedere poate părea faptul că un membru al Guvernului, Vasile Dâncu, propune drept exemplu de implicare a sociologului în viața publică pe cel al lui Pierre Bourdieu din ultimii săi ani de viață, așadar un exemplu de contestatar al Puterii, aflate întotdeauna de partea celor dintâi în raportul dominanți – dominați, dominație ale cărei mecanisme au fost obiectul predilect al analizei științifice și al criticii marelui sociolog francez.

În altă ordine de idei, mijloacele prin care se realizează această implicare a sociologului transcend domeniul profesional, intrând în sfera acțiunii sociale, putând face parte, în egală măsură, și din arsenalul mijloacelor acțiunii politice.

Așadar, se propune asumarea propriilor valori de către sociolog și implicarea activă în susținerea acestora, prin mijloacele acțiunii sociale. Sociologia, în cadrele ei științifice tradiționale, se dovedește incapabilă de a spune adevăruri („... sociologia nu minte, dar nici nu spune lucrurile importante”).

În consecință, pornind de la „asumarea publică a unui sens al profesiei de sociolog dincolo de epistemologie”, Vasile Dâncu propune o sociologie „angajată”, în spirit bourdieusian, scoasă de sub protecția scutului unei false neutralități axiologice, folosite de multe ori ca paravan spre a ascunde lucrurile importante.

Dacă Vasile Dâncu propune ca sociologul să cucerească spațiul public, transformându-l într-o tribună a promovării valorilor pe care acesta și le asumă, după exemplul lui Bourdieu care vorbea în gări greviștilor (postură contestatară greu de susținut, după cum am amintit, din postura de membru al Guvernului), o cu totul altă strategie propune Cătălin Zamfir.

Intervenția celui din urmă a fost realizată, atât din postura de sociolog, cât și din aceea de decan al Facultății de sociologie din București.

Pornind de la enunțarea unui diagnostic dur, și anume, acela de „criză a sociologiei”, Cătălin Zamfir analizează cauzele acestei crize și propune soluțiile depășirii ei.

Cauza principală a acestei crize, în viziunea domniei sale, ar fi blocarea sociologiei într-o paradigmă tradiționalistă în care sociologia rămâne o „disciplină a unei socialități abstracte”, având o capacitate mai redusă „de a oferi analize satisfăcătoare proceselor macro”.

Pe de altă parte, în relația sociologie – științe sociale sectoriale, sociologia tinde să piardă competiția cu cele din urmă, în cea ce privește capacitatea de adaptare la realitățile unei perioade foarte dinamice, precum este aceea a tranziției. Un domeniu important în care se manifestă acest decalaj este cel al înnoirii din punct de vedere metodologic, unde există un avans considerabil al disciplinelor sectoriale. Consecințele practice ale acestui decalaj datorat unui anume conservatorism al sociologiei, inadecvat unei realități atât de dinamice, se manifestă în plan ocupațional, prin acoperirea de către nesociologi (economisti etc.) a unor posturi care, teoretic, ar fi putut fi ocupate de către sociologi.

Pe lângă cauzele de ordin general, precum amintita relație între sociologie și științele sociale sectoriale, o cauză importantă a acestei crize a sociologiei o reprezintă importanța redusă acordată învățământului sociologic. Iată câteva din argumentele care susțin o asemenea afirmație:

- sociologia nu este disciplină obligatorie în liceu;
- în învățământul superior nesociologic, predarea sociologiei a rămas la un nivel cvasiinexistent;

- raportul locuri cu plată – locuri subvenționate de la buget, în facultățile de sociologie, a crescut în ultimii ani, în condițiile creșterii cererii pentru această disciplină. Consecințe: opt candidați pe un loc la sociologie, în anul 2002 și un raport de 100 de studenți fără taxă la 250 de studenți cu taxă;

– discrepanțe inexplicabile între cererea pieței locurilor de muncă și configurația numărului de locuri în învățământul superior – un exemplu relevant este cel al numărului de absolvenți pregătiți pentru un domeniu falimentar, precum ingineria metalurgică, care îl depășește pe cel al sociologilor.

O consecință a acestei „limitări iraționale a învățământului sociologic este posibilitatea redusă a sociologiei de a fi influentă”.

În scopul îmbunătățirii acestei situații, Cătălin Zamfir propune ASR adoptarea unei poziții comune (care, de altfel, a fost adoptată, în mare parte, ca document oficial al congresului) privind necesitatea promovării unui set de măsuri, între care:

- introducerea sociologiei ca disciplină obligatorie în învățământul pre-universitar;
- stimularea îmbunătățirii manualelor de sociologie de liceu;
- realizarea de demersuri pentru introducerea sociologiei în învățământul universitar nesociologic și elaborarea de manuale pentru acesta;
- evaluarea oportunităților de a dezvolta programa facultăților de sociologie, prin îmbogățirea acesteia cu materii pregătitoare pentru profesii practice;
- dezvoltarea de cursuri postuniversitare pentru profesii practice;
- dezvoltarea capacității studenților de a lucra cu o varietate de indicatori;
- dezvoltarea capacității de analiză a problemelor sociale globale ale societății noastre.

Așadar, direcția propusă pentru dezvoltarea sociologiei românești și asumată de către participanții la acest congres prin aderarea la o declarație comună este, în linii generale, aceea a elaborării și punerii în practică a unui demers îndreptat în sensul încercării de depășire a unei paradigme tradiționaliste, care orientează, încă, modul în care este percepută profesia de sociolog. Ambii sociologi amintiți propun, de altfel, chiar dacă prin mijloace diferite, o „evadare” a sociologului dintr-un cadru epistemologic care i-a devenit prea strâmt.

Revenind la desfășurarea propriu-zisă a congresului, sesiunile pe grupuri de lucru au relevat, în mare parte, cu unele excepții, persistența unor preocupări științifice orientate de amintita paradigmă tradiționalistă, către studiul unei „socialități abstracte”, mai degrabă decât către studiul societății globale. Această inerție a unui mod onorabil de a face sociologie, însă mai puțin adaptat unei realități dinamice, al cărei dinamism însuși presează în sensul unei schimbări a paradigmei dominante în sociologia românească, se poate însă dovedi un factor necesar de echilibru în economia acestui demers inovativ.